

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Управління ефективністю підприємства

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення поточного контролю
з навчальної дисципліни
підготовки докторів філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»**

2016 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

кафедрою економіки підприємства та менеджменту, протокол № 11 від
19.04.2016

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Поточний контроль успішності навчання здобувачів з дисципліни «Управління ефективністю підприємства» та рівня сформованості у них компетентностей, які підтримуються даною навчальною дисципліною, здійснюється у таких формах:

- оцінювання знань аспірантів під час семінарських і практичних занять;
- виконання індивідуального завдання;
- проведення проміжного тестування;
- проведення поточного модульного контролю;
- проведення підсумкового модульного контролю.

Поточний модульний контроль роботи аспірантів з навчальної дисципліни «Управління ефективністю підприємства» здійснюється два рази протягом вивчення дисципліни.

Перший контроль припадає на 8 навчальний тиждень після вивчення таких тем: «Сутність сучасної теорії фірми (підприємства)», «Цілі та завдання управління ефективністю розвитку підприємства», «Концепції та моделі розвитку підприємства», «Технологія управління ефективністю розвитку підприємства в сучасних умовах господарювання». Другий контроль припадає на 18 навчальний тиждень і включає такі теми: «Система умов ефективності розвитку підприємства», «Найвищий потенціал та результативність як умови ефективності розвитку підприємства», «Функціональна організованість як умова ефективності розвитку підприємства», «Методичне забезпечення оцінювання умов ефективності розвитку підприємства», «Інструменти управління ефективністю розвитку підприємства».

Контрольна модульна робота містить три теоретико-методичних завдання.

Підсумкова оцінка за поточний модульний контроль виставляється наступним чином: оцінки за перший та другий теоретичний та практичний модуль, а також підсумкові оцінки за модулями вносяться до «Відомості обліку успішності поточної».

Зазначені форми і засоби поточного контролю успішності навчання здобувачів з навчальної дисципліни «Управління ефективністю підприємства» спрямовані на стимулювання систематичної поточної навчальної та самостійної роботи тих, хто навчається, підвищення об'єктивності оцінювання їхніх знань, запровадження здорової конкуренції між здобувачами у навчанні, виявлення і розвитку їхніх творчих і дослідницьких здібностей.

Мінімально можлива кількість балів за поточний контроль упродовж семестру – 60 балів.

Результати всіх форм поточного контролю є невід'ємними складовими критеріїв підсумкового оцінювання знань здобувачів,

наведених у відповідному розділі навчально-методичного забезпечення дисципліни «Управління ефективністю підприємства».

2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

2.1. Типові приклади завдань для поточного контролю за формами.

Зразок білета модульної контрольної роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Спеціальності 051 «Економіка»

Навчальна дисципліна: Управління ефективністю підприємства

МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

Завдання 1. Представте порівняльну характеристику понять «ефект» і «ефективність». Визначте взаємозв'язок між цими поняттями.

Завдання 2. Охарактеризуйте підхід до оцінки ефективності розвитку підприємства на основі рівня задоволеності основних стейкхолдерів. Визначте переваги та недоліки цього підходу в сучасних умовах.

Завдання 3. Оцінити ефективність розвитку підприємства на основі підходу – співвідношення результати-витрати. Зробіть висновки

Показники підприємства

Показники	Попередній період	Звітний період
ФОП, тис. грн	12473	10485
Середньооблікова чисельність персоналу, ос.	248	262

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4	5	6	7	8
I. Необоротні активи				I. Власний капітал			
Нематеріальні активи:	1000	3310	2168	Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3619	3619
Основні засоби:	1010	1274	1002	Резервний капітал	1415	600	600
інші фінансові інвестиції	1035	556	556	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	4247	4465
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	858	461	Усього за розділом I	1495	8466	8684

Відстрочені податкові активи	1045	232	116	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Інші необоротні активи	1090	799	0	Усього за розділом II	1595	0	0
Усього за розділом I	1095	7029	4303	III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
II. Оборотні активи				Поточна кредит. заборгованість:			
Запаси	1100	12564	14261	за товари, роботи, послуги	1615	18963	19896
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	819	1905	за розрахунками з бюджетом	1620	9	3
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	8055	9494	за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	799	за розрахунками зі страхування	1625	174	214
Гроші та їх еквіваленти	1165	3102	4584	за розрахунками з оплати праці	1630	377	449
Інші оборотні активи	1190	18	2065	Поточні забезпечення	1660	7	85
Усього за розділом II	1195	24558	33108	Інші поточні зобов'язання	1690	3333	8080
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	784	0	Усього за розділом III	1695	22863	28727
				IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	1042	0
Баланс	1300	32371	37411	Баланс	1900	32371	37411

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	143863	110746
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(99795)	(68606)
Валовий: прибуток	2090	44068	42140
Інші операційні доходи	2120	3297	4085
Адміністративні витрати	2130	(41408)	(40564)
Витрати на збут	2150	(406)	(509)
Інші операційні витрати	2180	(5244)	(2798)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	307	2354
Інші фінансові доходи	2220	106	355
Фінансові витрати	2250	(33)	(244)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	380	2465
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-162	-48
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	218	2417

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	218	227
Витрати на оплату праці	2505	10485	12473
Відрахування на соціальні заходи	2510	3865	4402
Амортизація	2515	1780	1404
Інші операційні витрати	2520	115300	96774
Разом	2550	131648	115280

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	804149	804149
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	804149	804149
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0.0003	0.003
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0.0003	0.003
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Гарант програми _____ Викладач _____

2.2. Завдання для поточного контролю за формами.

Перелік програмних запитань для самодіагностики аспірантів

Модуль 1. Теоретичні основи оцінки ефективності розвитку підприємства

1. Назвіть джерела ефективності розвитку згідно різних теорій.
2. Розкрийте сутність оптимізації структури та меж підприємства ґрунтуючись на теорії фірми.
3. Охарактеризуйте підходи до узагальнення теорії фірми.
4. Переваги та недоліки сучасних інтегральних теорій фірми.
5. Назвіть ключові принципи системної парадигми дослідження підприємства.
6. Дайте визначення категорії «розвиток». Поясніть множинність цього поняття.
7. Розкрийте сутність «управління ефективністю розвитку підприємства».
8. Які основні концептуальні положення управління ефективністю розвитку підприємства?
9. Охарактеризуйте головні чинники та наслідки суперечностей, що виникають в процесі розвитку підприємства.
10. Назвіть ключові цілі управління ефективністю підприємства в залежності від видів його розвитку.
11. Представте порівняльну характеристику напрямків ефективності розвитку підприємства.
12. Охарактеризуйте вартість та ризикованість різних напрямів ефективності розвитку підприємства.

13. Охарактеризуйте основні концепції ефективності розвитку підприємства.

14. У чому полягають завдання управління ефективності розвитку на сучасному етапі функціонування українських підприємств?

15. Назвіть особливості застосування різних підходів до дослідження проблеми управління ефективності розвитку сучасних підприємств.

16. Назвіть основні проблеми ефективності розвитку українських підприємства згідно концепції, розробленої фахівцями компанії МакКінсі.

17. Розкрийте сутність та види управлінських моделей.

18. Охарактеризуйте стадії життєвого циклу розвитку підприємства згідно моделі Л. Грейнера з практичної точки зору.

19. Назвіть основні принципи та риси самоорганізації розвитку підприємства.

20. Визначте основні ознаки та сутність управлінських технологій ефективності розвитку підприємства.

21. Розкрийте сутність та назвіть етапи технології управління ефективності розвитку підприємства.

22. Розкрийте сутність дерева цілей та назвіть основні принципи його побудови.

23. Розкрийте сутність та взаємодію елементів механізму ефективності розвитку підприємства.

24. В чому проявляється дуальність мети ефективності розвитку підприємства?

25. Назвіть методи об'єктивізації цілей ефективності розвитку підприємства та представте їх порівняльну характеристику.

Модуль 2. Управління умовами ефективності розвитку підприємства

1. Розкрийте діалектичну сутність процесів функціонування та розвитку.

2. Які методи використовуються для формування інформаційної бази умов ефективності розвитку підприємства?

3. Визначте межі функціонально-операційного центру на різних рівнях розвитку підприємства.

4. Виділіть вузькі місця в підходах щодо оцінювання наявного потенціалу розвитку сучасних підприємств.

5. Розкрийте сутність архітекtonіки потенціалу.

6. Представте порівняльну характеристика методів оцінювання результативності розвитку підприємства

7. У чому полягають особливості оцінювання функціональної погодженості вертикальних, горизонтальних і сферичних зв'язків на сучасних підприємствах?

8. Визначте місце трудового потенціалу в формуванні умов ефективності розвитку підприємства.

9. Визначте взаємозв'язок між складовими наявного потенціалу розвитку підприємств.

10. У чому полягають особливості оцінювання трансакційних і альтернативних затрат в сучасних умовах?

11. Який вплив на розвиток України мають машинобудівні підприємства? Інші види економічної діяльності?

12. У чому полягають особливості формування системи показників розвитку підприємств, що відносяться до різних видів економічної діяльності?

13. Розкрийте сутність економічного прибутку.

14. В чому недоліки та переваги застосування економічного прибутку для сучасних підприємств?

15. Яка тривалість циклів відтворення засобів і предметів праці, людського капіталу?

16. Які методи забезпечують прискорення швидкодії прийняття рішень щодо ефективності розвитку підприємства?

17. Охарактеризуйте програмне забезпечення для формування ментальних карт.

18. У чому полягають переваги та ризики застосування фінансових показників щодо оцінювання стійкості розвитку компанії?

19. Розкрийте сутність виробничої та організаційної стійкості розвитку підприємства.

20. Обґрунтуйте доцільність використання досліджень Л. Шеплі при оцінюванні організаційної стійкості розвитку компанії.

21. Розкрийте сутність актуалізації функцій персоналу, методи її оцінювання, переваги та недоліки.

22. Представте порівняльну характеристику методів підвищення рівня актуалізації функцій персоналу підприємства.

23. Які види комбінацій властивостей зосередження та лабільності в процесі розвитку підприємства є найбільш раціональними? Обґрунтуйте своє рішення.

24. Розкрийте сутність дії замкнутого контуру управління ефективністю розвитку підприємства.

25. Представте порівняльну характеристику методів агрегування умов ефективності розвитку підприємства.

26. Розкрийте сутність семантичної і прагматичної цінності інформації при управлінні умовами ефективності розвитку підприємства.

27. Назвіть переваги та недоліки методу аналізу ієрархій.

28. Розкрийте сутність основних понять методу аналізу ієрархій.

29. Назвіть основні етапи методу аналізу ієрархій при агрегуванні умов ефективності розвитку підприємства.

30. Які критерії переходу від прямого до зворотного процесу використовуються в методі аналізу ієрархій? Представте їх порівняльну характеристику.

31. У чому полягають переваги та недоліки застосування імітаційного моделювання?

32. Назвіть основні етапи алгоритму оцінювання умов ефективності розвитку підприємства.

33. Охарактеризуйте різні види стратегій, що застосовуються при нейтралізації дисфункцій.

34. Назвіть основні напрями ефективного управління розвитком підприємства.

35. Визначте основні обмеження при формуванні програми ефективності розвитку підприємства в сучасних умовах.

36. У чому полягають особливості вибору стратегії в процесі управління ефективністю розвитку вітчизняних підприємств?

Приклад типових практичних завдань

Завдання (діагностичне). Машинобудівне підприємство для прогнозування розвитку використовує прогнозування на рік (короткострокове) з використанням інституційних норм, що відповідає третій зоні «трикутника об'єктивізації». Таке прогнозування не дає можливості підприємству використовувати увесь свій потенціал. Рівень домагань і компетентності керівництва зростає, у зв'язку з цим воно прагне підвищувати ефективність розвитку підприємства. На підприємстві питаннями прогнозування та планування займається планово-виробничий відділ, відділ маркетингу, керівники відділів підприємства, їх склад відповідно до інструменту домінантності особистості наведений на рис. 1.

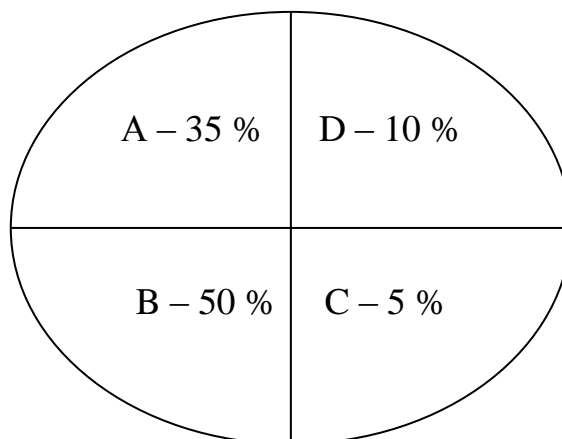

Рис. 1. Склад спеціалістів, що виконують функцію прогнозування на машинобудівному підприємстві

Можливими напрямками розвитку підприємства можуть бути: а) інерційний розвиток; б) використання понаднормової роботи в пікові періоди; в) формування мережі філіалів в Україні; г) формування мережі

філіалів в Україні та організація спільних підприємств. Матриця взаємозв'язку між напрямками розвитку підприємства та зонами «трикутника об'єктивізації» наведено у табл.

Таблиця

Експертні оцінки вірогідності взаємозв'язку між напрямками розвитку підприємства та зонами «трикутника об'єктивізації»

Зони «трикутника об'єктивізації» → Напрямки розвитку ↓	Вірогідність			
	1 зона формалізова ні методи	2 зона інтуїтивні методи	3 зона формальні процедури	4 зона неформальні процедури і експертні оцінки
а) інерційний розвиток	0,09	0,08	0,35	0,05
б) використання понаднормової роботи в пікові періоди	0,31	0,17	0,35	0,1
в) формування мережі філіалів в Україні	0,42	0,33	0,20	0,38
г) формування мережі філіалів в Україні та організація спільних підприємств	0,18	0,42	0,10	0,47

Рівень прибутку по кожному з напрямків розвитку та зростаючий рівень домагань керівництва підприємства (рис. 2):

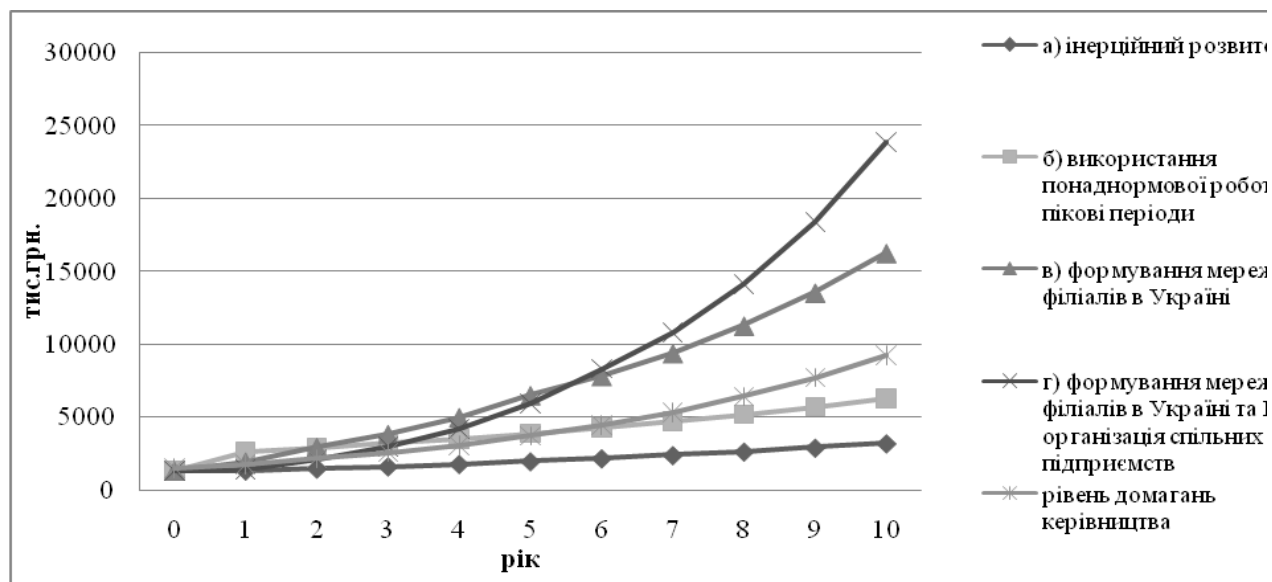

Рис. 2 Взаємозв'язок напрямків розвитку підприємства та рівня домагань керівництва

Завдання: Визначте метод об'єктивізації цілей розвитку підприємства.

3. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Система оцінювання успішності навчання здобувача та рівня сформованості у нього компетентностей, які підтримуються навчальною дисципліною «Управління ефективністю підприємства» (Програма навчальної дисципліни «Управління ефективністю підприємства») враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські і практичні заняття, а також виконання самостійної роботи.

При розрахунку підсумкової оцінки успішності здобувача з навчальної дисципліни «Управління ефективністю підприємства» слід вважати, що кожна форма поточного контролю має різну питому вагу у формуванні його компетентностей, які забезпечуються навчальною дисципліною.

З урахуванням вагомості кожної форми поточного контролю успішність навчання здобувача з навчальної дисципліни у підсумку оцінюється у відповідних балах (табл. 3.1).

Виконання кожного завдання для поточного контролю успішності здобувача оцінюється відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

Розподіл балів за виконання завдань поточного контролю за формами у межах тем змістових модулів наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Розподіл балів за формами поточного контролю та змістовними модулями

Завдання для практичних занять	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					Сума балів
	ЗПЗ1	ЗПЗ2	ЗПЗ3	ЗПЗ4	ЗПЗ5	ЗПЗ6	ЗПЗ7	ЗПЗ8	ЗПЗ9	
Максимальна кількість балів	10	10	10	15	10	10	10	10	15	100

ЗПЗ – завдання за темою.

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності та іншої академічної документації.

Здобувач отримує право на виконання завдань підсумкового контролю (допуск до заліку), якщо кількість балів, одержаних за результатами перевірки успішності під час поточного контролю відповідно до змістового модуля впродовж семестру, в сумі досягла 60 балів.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Основна

1. Гонтарева И. В. Системная эффективность предприятия: сущность, факторы, структура / И. В. Гонтарева, Р. М. Нижегородцев. – Москва-Киров: ВСЭИ, 2012. – 152 с.

2. Гонтарева І. В. Оцінювання системної ефективності функціонування і розвитку промислових підприємств: монографія / І. В. Гонтарева. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2011. – 480 с.

3. Економіка підприємства: компетентність і ефективність розвитку: монографія / В. С. Пономаренко, М. В. Афанасьєв, І. В. Гонтарева та інш.; за заг. ред. д.е.н., проф. Пономаренка В. С. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 187 с.

4.2. Додаткова

1. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия: Монография / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка – Х. : Издательский дом «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.

2. Афанасьєв М. В. Тренінг формування компетенцій з економіки підприємства: навчальний посібник / М. В. Афанасьєв, І. В. Гонтарева, Д. О. Тищенко. – Харків : ВД «Інжек», 2010. – 328 с.

3. Гонtareва І. В. Управління проектами: підручник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2011. – 384 с.
4. Забродский В. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В. А. Забродский, Н. А. Кизим. – Х. : Бизнес Информ, 2000. – 72 с.
5. Клейнер Г. Б. Стратегия предприятия / Г. Б. Клейнер. – М. : «Дело» АИХ, 2008. – 568 с.
6. Коуз Р. Фирма, рынок и право: сб. статей / Р. Коуз; пер. с англ. Б. Пинскера; науч. ред. Р. Капелюшников. – М.: Новое издательство, 2007. – 224 с.
7. Назарова Г. В. Управління розвитком діяльності промислових підприємств: монографія / Г. В. Назарова, О. В. Іванісов, О. Ф. Доровської. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. – 240 с.
8. Орлов П. А. Обоснование цен на машины производственного назначения на основе учета их эффективности: научное издание / П. А. Орлов, Н. И. Алдохина. – Харьков : ХНЭУ, 2004. – 212 с.
9. Пономаренко В. С. Конкуентоспроможність у комплексному оцінюванні ефективності розвитку промислового підприємства / В. С. Пономаренко, І. В. Гонtareва // Конкуентоспроможність: проблеми науки та практики: монографія / Під ред. д-ра екон. наук, проф. Пономаренка В. С., д-ра екон. наук, проф. Кизима М. О., д-ра екон. наук, проф. Іванов Ю. Б. – Х. : ФОП Павленко О. Г.; ВД «ІНЖЕК», 2011. – 352 с. – С. 295-216
10. Пономаренко В. С. Оцінка ефективності комплексу факторів актуалізації трудового потенціалу промислових підприємств / В. С. Пономаренко, І. В. Гонtareва // Інновації: проблеми науки та практики: монографія / Під ред. д-ра екон. наук, проф. Пономаренка В. С., д-ра екон. наук, проф. Кизима М. О., д-ра екон. наук, проф. Ястремської О. М. – Х. : ФОП Павленко О. Г.; ВД «ІНЖЕК», 2010. – 304 с. – С. 9-25
11. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні [Текст] : монографія / В. С. Пономаренко. – Х. : ІНЖЕК, 2012. – 327 с.
12. Пономаренко В. С. Стратегічне управління підприємством / В. С. Пономаренко. – Харків : Основа, 1999. – 620 с.
13. Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства: навч. посібник / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2002. – 640 с.
14. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
15. Пономаренко В. С. Управління трудовим потенціалом: наукове видання / В.С. Пономаренко [та інш.]. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 348 с.
16. Combining EVA with the Balanced Scorecard to improve strategic focus and alignment: 2GC Discussion Paper. – UK: 2GC Active Management, 2001. – P. 5–14.

17. de Haas M. Multilevel design of performance measurement systems: enhancing strategic dialogue throughout the organization / M. de Haas, A. Kleingeld // *Management Accounting Research*, 1999. – № 10. – P. 233–261.

18. Gontareva I. V. Determination of factors of enterprise system efficiency / I. V. Gontareva // *Nauka i studia*. – 2009. – NR 8(20). – С. 5–11.

19. Guler I. Throwing Good Money After Bad? Political and Influences on Sequential Decision Making in the Venture Capital Industry / I. Guler // *Administrative Science Quarterly*, 2007. – Vol. 52, № 2. – P. 248–285.

4.3. Ресурси Internet

1. Buzan T. The Mind Map Book: Unlock Your Creativity, Boost Your Memory, Change Your Life [Електронний ресурс] / Tony Buzan and Barry Buzan. – Режим доступу: http://www.amazon.co.uk/gp/product/1406647160?ie=UTF8&tag=thibuz-21&linkCode=as2&camp=1634&creative=19450&creativeASIN=1406647160#reader_1406647160

2. Горинов П. Е. Оценка эффективности управления: предмет, методы, инструменты (на примере лесопильно-деревообрабатывающего комбината ЛДК) [Електронний ресурс] / П. Е. Горинов // Сборник трудов Роль аналитика в управлении компанией. – М. : ИКФ Альт, 2002. – 28 июня. – Режим доступу: <http://www.aup.ru/books/m74/4.htm>

3. Господарський кодекс України (із змінами і доповненнями, внесеними Законами України) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

4. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. ЛігаБізнесІнформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.net/

6. Сервер Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua/

7. Українське право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrpravo.com/